

Justitieombudsmannen
Hans-Gunnar Axberger

Anmälan mot två åklagare för brister vid handläggningen av resningsansökningar gällande AA

Bakgrund

Under åren 1994-2001 dömdes AA för ett flertal mord, som han hade erkänt. Han var vid denna tid föremål för rättspsykiatrisk vård p.g.a. tidigare brottslighet. BB var åklagare i samtliga mål.

Polisens och åklagarens agerande i samband med förundersökningarna och rättegångarna mot AA har efter anmälningar varit föremål för granskning av Justitiekanslern (beslut den 28 november 2006, dnr 7449-06-21) och riksåklagaren (beslut den 16 februari 2009, dnr ÅM 2008/7371).

Justitiekanslern beslutade att inte inleda någon förundersökning eller vidta någon ytterligare åtgärd i ärendet. Justitiekanslern uttalade bl.a. att det inte fanns anledning att anta att åklagaren hade brutit mot objektivitetsprincipen eller att det hade begåtts några andra allvarliga felaktigheter från åklagarens eller polisens sida. Det fanns enligt Justitiekanslern inte anledning att anta att de brister som må ha funnits i någon eller några av förundersökningarna hade inneburit att domstolarna vilseletts.

Inte heller riksåklagaren inledde någon förundersökning, och inte heller något tillsynsärende. I den del ärendet hos riksåklagaren rörde begäran att Åklagarmyndigheten skulle granska handläggningen av förundersökningarna och rättegångarna mot AA och ta ställning till om det som kommit fram skulle ge anledning att initiera ett resningsförfarande, överlämnades ärendet för handläggning till Riksenheten för polismål.

Efter att AA tagit tillbaka samtliga sina erkännanden, ansökte han om resning i flera av målen. Nedan redogörs för de mål som är i fråga i förevarande ärende.

CC och DD

Falu tingsrätts dom (mål nr B 1548-99)

Den 22 juni 2000 dömdes AA för mord på CC och DD i Norge år 1981 respektive 1985. Det fanns ingen teknisk bevisning som band honom till brotten. Utredningen hade inriktats på att ställa hans uppgifter mot kontrollerbara fakta. Enligt

tingsrätten fanns det ingenting i de objektiva fynd som redovisats i utredningen som på någon enda punkt stred mot innehållet i AA:s berättelse. Berättelsen bedömdes inte vara orimlig. Ett flertal omständigheter gick igenom. Tingsrätten gjorde därefter en samlad bedömning av vad som förekommit och fann att AA:s erkännande fick stöd i utredningen i sådan grad att det var ställt utom rimligt tvivel att han begått de gärningar som åklagaren påstått.

Resningsansökan

I april 2011 ansökte AA om resning i målet. Resningsansökan var omfattande. AA hade tagit tillbaka sina tidigare erkännanden och förnekade numera mordet. Nya omständigheter och bevis åberopades till styrkande av att de tidigare erkännandena var falska och att AA inte kunde ha utfört mordet. Ett flertal förhållanden lyftes fram för att visa varför resning skulle beviljas.

Åklagarens yttrande över resningsansökan

Tf. chefsåklagaren EE, Åklagarmyndigheten, Riksenheten för polismål, yttrade sig över AA:s resningsansökan. Vissa avsnitt i yttrandet var skrivna av överåklagaren FF, även han vid Riksenheten för polismål. Yttrandet var omfattande. Domen från Falu tingsrätt behandlades i ett särskilt avsnitt där bl.a. omständigheter som hade förts fram i resningsansökan kommenterades. Det framgick att förhör hade hållits med AA m.fl. EE anförde avslutningsvis följande.

Det föreligger således enligt min bedömning i och med ovan redovisade punkter sådana nya omständigheter och bevis som inte förebringats tidigare och som aktuell lagstiftning kräver, och vars förebringande inför tingsrätten sannolikt skulle medföra att AA frikänts från ansvar för brotten, samt det finns även därutöver med hänsyn till de nytillkommande omständigheterna och vad i övrigt framförts synnerliga skäl att pröva om AA förövat de brott för vilka han dömts.

EE:s inställning till resningsansökan var att hovrätten borde bevilja resning till förmån för AA.

Tillsammans med yttrandet gavs en skrivelse in till hovrätten. Skrivelsen hade kriminalinspektören GG, som varit förhørsledare i den ursprungliga utredningen, på eget initiativ sammanställt. I skrivelsen bemötte GG påståendena i resningsansökan och lyfte fram felaktigheter m.m.

Svea hovrätts prövning av resningsansökan (mål nr Ö 3085-11)

Genom beslut den 5 april 2012 beviljade Svea hovrätt den sökta resningen och förordnade att målet i dess helhet skulle tas upp på nytt av Falu tingsrätt. Hovrätten gick igenom ett flertal omständigheter och gjorde därefter följande sammanfattande bedömning gällande ansvarsdelen.

Vad som framkommit ovan medför sammanfattningsvis att tillförlitligheten av AA:s uppgifter och då särskilt beträffande de centrala delarna av händelse-förloppet kan ifrågasättas. Med beaktande av det bevisläge som förelåg kan det ifrågasättas om det skulle ha förelegat tillräcklig bevisning för att fälla AA till ansvar för brotten, om vad som framkommit i resningsärendet hade varit känt för tingsrätten. Med hänsyn också till att de brott AA dömts för är mycket allvarliga får det anses föreligga synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om ansvar för brotten. Resning bör därför beviljas i ansvarsdelen.

HH

Hedemora tingsrätts dom (mål nr B 100/97)

Den 2 juni 1998 dömdes AA för mord på HH som försvann i Norge år 1988. Erkännandet var det enda beviset i målet som direkt talade för att HH skulle ha utsatts för den av åklagaren beskrivna gärningen och för att AA skulle vara gärningsmannen. Tingsrätten fann sammanfattningsvis att AA:s erkännande vann stöd av övrig utredning i sådan grad att det var ställt utom rimligt tvivel att han begått gärningen.

Resningsansökan

I april 2010 ansökte AA om resning i målet. Resningsansökan var omfattande. AA hade tagit tillbaka sitt tidigare erkännande och förnekade mordet. Nya omständigheter och bevis åberopades till styrkande av att det tidigare erkännandet inte var tillförlitligt. Ett flertal förhållanden lyftes fram för att visa varför resning skulle beviljas.

Åklagarens yttrande över resningsansökan

Överåklagaren FF, Åklagarmyndigheten, Riksenheten för polismål, yttrade sig över AA:s resningsansökan. Förundersökningen i målet hade återupptagits för att verkställa viss kompletterande utredning. I yttrandet bemöttes de grunder som hade åberopats för resning. I yttrandet hänvisades även till en skrivelse där kriminalinspektören GG bemötte uppgifterna i resnings-ansökan. Skrivelsen bifogades yttrandet till hovrätten. I flera avseenden anförde FF att det som hade framförts i resningsansökan enligt hans mening inte utgjorde skäl för resning. Samtidigt förde han även fram ett antal omständigheter där tveksamheter förelåg. Enligt FF:s bedömning var omständigheterna i målet sådana att de var ägnade att kasta tvivel över skuldfrågan. Mot den bakgrunden motsatte han sig inte att ansvarsfrågan i målet prövades på nytt.

Svea hovrätts prövning av resningsansökan (mål nr Ö 3293-10)

Genom beslut den 24 september 2010 beviljade Svea hovrätt den sökta resningen och förordnade att målet skulle tas upp på nytt av Falu tingsrätt. I hovrättens skäl fördes ett flertal omständigheter fram. Hovrätten uttalade därefter följande.

Enligt hovrättens mening är ovan berörda omständigheter sedda i ljuset av det bevisläge som förelåg i målet ägnade att väcka tvivel om AA:s skuld till det brott som han dömts för. Med hänsyn också till att AA dömts för ett mycket allvarligt brott får det anses föreligga synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om ansvar för brottet.

JJ

Sundsvalls tingsrätts dom (mål nr B 187-93)

Den 21 juni 2001 dömdes AA för mord på JJ, som försvann i Sundsvall år 1980. AA hade erkänt gärningen. Det fanns inte någon teknisk bevisning som band AA till Sundsvall vid tiden för brottet och det fanns inte heller någon utredning som fastställde vad som hänt med JJ. Ett flertal omständigheter gick igenom. Tingsrätten gjorde en samlad bedömning av vad som förekommit i målet och fann att AA:s erkännande vann stöd i den utredning som förebragts i målet i sådan mån

att det var ställt utom varje rimligt tvivel att han begått den gärning åklagaren påstått.

Resningsansökan

I september 2011 ansökte AA om resning i målet. Resningsansökan var omfattande. AA hade tagit tillbaka sitt tidigare erkännande och förnekade numera mordet. Nya omständigheter och bevis åberopades till styrkande av att det ursprungliga erkännandet var falskt och att AA inte kunde ha utfört mordet. Ett flertal förhållanden lyftes fram för att visa varför resning skulle beviljas.

Åklagarens yttrande över resningsansökan

Överåklagaren FF, Åklagarmyndigheten, Riksenheten för polismål, yttrade sig över AA:s resningsansökan. Yttrandet var omfattande. Domen från Sundsvalls tingsrätt behandlades i ett särskilt avsnitt. För att kunna hålla kompletterande förhör hade förundersökningen i målet återupptagits. Omständigheter som hade förts fram i resningsansökan kommenterades. I flera avseenden anförde FF att det som framförts i resningsansökan enligt hans mening inte utgjorde skäl för resning. Samtidigt förde han även fram ett antal omständigheter där tveksamheter förelåg. FF anförde avslutningsvis följande.

Sammantaget är det min uppfattning att en genomgång av utredningsmaterialet och de omständigheter jag anført ovan, sedda i ljuset av bevisläget i målet, reser sådana tvivel i skuldfrågan att det enligt min mening föreligger synnerliga skäl att på nytt pröva ansvarsfrågan i målet.

Hovrättens för Nedre Norrland prövning av resningsansökan (mål nr Ö 889-11)

Genom beslut den 18 januari 2012 beviljade Hovrätten för Nedre Norrland den sökta resningen och förordnade att målet skulle tas upp på nytt av Sundsvalls tingsrätt. I hovrättens skäl behandlades ett flertal omständigheter. Hovrätten uttalade därefter följande.

Hovrätten har i resningsärendet ingen möjlighet att göra en bedömning av trovärdigheten och tillförlitligheten av de vid tingsrätten hörda vittnena och deras då muntligen lämnade uppgifter. De berörda omständigheterna sammantaget med det bevisläge som förelåg i målet vid tingsrätten väcker emellertid tvivel om AA:s skuld till det mycket allvarliga brott som han dömts för. Med hänsyn härtill får det anses föreligga synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om hans ansvar för brottet.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde BB klagomål mot överåklagaren FF för att denne skulle ha åsidosatt sina åligganden i de tre nämnda resningsmålen, och mot tf. chefsåklagaren EE för att denne – jämte FF – skulle ha åsidosatt sina åligganden i Svea hovrätts mål nr Ö 3085-11 gällande resning. Till stöd för sina klagomål gav BB in ett omfattande material.

BB anförde i huvudsak följande.

Svea hovrätts mål nr Ö 3085-11 (CC och DD)

FF och EE har brustit i sina skyldigheter genom att inte förhålla sig kritiskt till de påståenden om fakta och omständigheter som åberopas i resningsansökan, inte beakta den information som funnits tillgänglig om oriktiga och vilseledande

uppgifter i resningsansökan, underlåta att vidta de utrednings-åtgärder som borde ha varit självklara mot bakgrund av AA:s återtagna erkännanden och påståendena i resningsansökan och genom att underlåta att påpeka avgörande fakta och omständigheter som ger stöd åt den fällande domen.

FF och EE har, i stället för att framhålla de faktorer som talar starkt för tingsrättens uppfattning att det finns betydande bevisvärde i det som AA kunnat prestera i dessa avseenden, systematiskt ägnat sig åt att nedvärdera betydelsen av det som tingsrätten fäst särskild vikt vid. De har varit anmärkningsvärt passiva när det gäller att anlägga åklagarsynpunkter på resningsansökan och okritiskt anslutit sig till den bild av utredningen som AA:s försvarare argumenterat för. Deras inriktning har varit att ifrågasätta tingsrättens prövning och inte att framhålla de omständigheter som ger stöd åt att tingsrätten gjort en korrekt bevisvärdering på tillräckligt underlag. Deras handläggning av ärendet och argumenteringen till stöd för AA avviker helt från det förhållningssätt som förutsätts i rättssystemet och som normalt tillämpas av åklagare som handlägger resningsärenden. Det är inte lätt att förstå varför de hanterat resningsfrågan på detta sätt. Det är dock näraliggande att misstänka att den massiva mediakampanjen har skapat en bild av utredningarna som FF och EE haft svårt att frigöra sig från.

Svea hovrätts mål nr Ö 3293-10 (HH)

FF har inte skaffat sig den kunskap om utredningsmaterialet som är en förutsättning för ett korrekt åklagararbete. Han presenterar vidare resningsskäl som inte håller måttet om man ser till vad som normalt krävs av substans och bevisvärde för en förnyad prövning av ansvarsfrågan. Kritiken mot handläggningen är densamma som den som framförts gällande mål nr Ö 3085-11 ovan.

Hovrättens för Nedre Norrlands mål nr Ö 889-11 (JJ)

De allmänna synpunkterna på betydelsen av ett noggrant åklagararbete är desamma som gällande mål nr Ö 3085-11. FF har, på samma sätt som i tidigare resningsmål rörande AA, grundat sitt ställningstagande i resningsfrågan på ofullständig kunskap om vad som förekommit under förundersökningen och under huvudförhandlingen och har i sitt yttrande till hovrätten lämnat sakuppgifter som är felaktiga, vilseledande eller ofullständiga. Han har underlåtit att kontakta utredarna för att försäkra sig om ett sakligt hållbart underlag för bedömning av resningsfrågan. Han har vidare underlåtit att avkräva AA besked i olika väsentliga frågor. Ericsson har som åklagare och motpart till AA brustit i objektivitet genom ett selektivt urval av omständigheter till stöd för resning och med ett obefogat förringande av den stödbevisning som varit avgörande för tingsrättens fällande dom.

Bedömning

AA har dömts för mord i flera fall där resning senare beviljats. Anmälaren var förundersökningsledare och åklagare i de ordinarie rättsprocesserna. Han har nu framställt klagomål mot två åklagare som varit delaktiga i handläggningen av resningsärendena. Anmälaren är som framgått starkt kritisk till deras insatser. Han har bl.a. anfört att de systematiskt ägnat sig åt att nedvärdera tidigare framlagd bevisning och antytt att de låtit sig påverkas av medieuppgifter.

Att det som efter ingående rättsliga processer befunnits ställt bortom rimligt tvivel senare, på det sätt som skett i detta fall, bedöms helt annorlunda, reser grundläggande frågor om tillförlitligheten i den brottsutredande processen som helhet. En mer allmän utvärdering av de rättsliga förfarandena gentemot AA ter sig mot den bakgrunden angelägen. Vad anmälaren här vänt sig mot begränsar sig emellertid till åklagarhandläggningen av resningsärendena. I det hänseendet kan jag inte, bl.a. med tanke på de ganska vida bedömningsramar som måste gälla i sammanhanget, ansluta mig till den kritik som anmälaren framfört.

Vid ställningstagandet till om anmälan bör tas upp till mer ingående utredning hos JO beaktar jag vidare att den för JO centrala uppgiften är att övervaka att enskildas grundläggande fri- och rättigheter respekteras i den offentliga verksamheten. Denna anmälan gäller i grunden hur brottsutredande myndigheter ska förhålla sig när en enskild som anser sig oskyldigt dömd söker rättelse. De ska då självfallet iakta opartiskhet och saklighet. Huruvida de inom den ramen tenderar att se alltför positivt på den enskildes begäran om ny prövning är något som det är mindre angeläget för JO att granska. Det är en sak för Åklagarmyndigheten respektive den berörda polismyndigheten att övervaka och utvärdera. Jag vill i det sammanhanget understryka att det är domstol som beslutar om resning. Det är således rätten, inte åklagaren, som är ansvarig för att det beslut som fattas är rättsenligt.

Anmälan föranleder mot denna bakgrund inte några ytterligare utredningsåtgärder från min sida.